

Orhan Pamuk’un *Kar*, Buket Uzuner’in *İstanbulular* adlı romanındaki laik kahramanların “siyasal İslamcı” kahramanlara bakışı

Necmettin ÖZMEN¹

APA: Özmen, N. (2020). Orhan Pamuk’un *Kar*, Buket Uzuner’in *İstanbulular* adlı romanındaki laik kahramanların “siyasal İslamcı” kahramanlara bakışı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 310-XX. DOI: 10.29000/rumelide.791655.

Öz

Orhan Pamuk, Türkiye’de kimileri tarafından “siyasal İslam” olarak adlandırılan hareketin romanını yazmak ister. Bu arzusunu, *Kar* romanına son söz olarak eklediği bölümde ifade eder. Pamuk, Türkiye’deki muhafazakâr hareketin yayınlarını merakla okur, başörtüleri sebebiyle üniversitelere alınmayan kızların öfkeli kitaplarında, “siyasal İslam”ın propaganda risalelerinde, yarı çıplak gezerken örtünüp İslam’a dönen göbek dansözünün eğlenceli hatıralarında roman için çok ayrıntı bulur. Bunları, 1990 Türkiye’sini anlattığı *Kar* adlı romanına konu eder. Çünkü “siyasal İslam” bu yıllarda toplumda taban bulur, rağbet görür. Bu durum Türkiye’deki laik görüşlü kesimlerde rahatsızlığa sebep olur. Orhan Pamuk *Kar* romanında laik ve “siyasal İslam” görüşlü kahramanları aracılığıyla Türkiye’deki toplumsal gerginliği anlatır. Buket Uzuner *İstanbulular* adlı romanında İstanbul’da ikamet edenleri anlatır. Bunların bir kısmı Anadolu’dan İstanbul’a göç eden, şehir kültürünü çok özümseyememiş Kayserili, Diyarbakırlı, Vanlı, Antalyalı, Yozgatlı Anadolu insanları; bir kısmı on yıllardır İstanbul’da yaşayan Türkler, Ermeniler, Yahudiler, Levantenlerdir. Değişik sosyoekonomik ve sosyokültürel çevrelerden olan kahramanların bir kısmı laik görüşlüdür. *İstanbulular* romanı ilk baskısını 2007 yılında yapmıştır. Fakat romanda anlatılanlar 2000’li yılların başında yaşanan siyasi sosyal olaylardır. Bu dönemde, Türkiye’de siyasal iktidar, romandaki laik kahramanların görüşüne göre, İslamcılara eline geçmiştir. Dolayısıyla hayatın bazı tarafları da değişmiştir. Laik görüşlü kahramanların buna itirazı, bundan bazı memnuniyetsizlikleri vardır. Bu yazıda; Orhan Pamuk’un *Kar* adlı romanında, iktidarı İslamcılara “kaptırmama” mücadelesi veren laik kahramanların “siyasal İslamcı” kahramanlara dair korku-endişeleri ile Buket Uzuner’in *İstanbulular* romanındaki laik kahramanların “siyasal İslamcı” olarak değerlendirdikleri kahramanlara bakışı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, Buket Uzuner, laik, *İstanbulular*, *Kar*.

The views of secular heroes about “political Islamist” heroes in Orhan Pamuk’s novel *Kar* and Buket Uzuner’s *İstanbulular*

Abstract

Orhan Pamuk want to write the novel about movement called “political İslam” by some in Turkey. He expresses this desire in the episode he added to the novel *Kar* as the last word. Pamuk eagerly read publications of the conservative movement in Turkey. He found many details for the novel in the books written by resented girls who were not admitted to university because of the headscarf, in the treatises of “political Islamist” propaganda, and in the amusing memories of the belly dancer who was covered up and converted to Islam when she was a half-naked woman. He discuss them his novel

¹ Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (İstanbul, Türkiye), necmettin.ozmen@izu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6203-1940 [Makale kayıt tarihi: 06.08.2020-kabul tarihi: 20.09.2020; DOI: 10.29000/rumelide.791655]

Kar which tells about 1990's Turkey. "Political Islam" finds a base in the society in these years and becomes popular. This causes discomfort in the secular-minded segment in Turkey. Orhan Pamuk narrated the social tensions in Turkey through the views of secular-minded and "political Islamist" heroes. Buket Uzuner tells about the inhabitants of Istanbul in her novel *Istanbulular*. Some of them are Anatolian people from Kayseri, Diyarbakır, Van, Antalya, Yozgat who migrated from Anatolia to Istanbul and could not absorb the city culture; some of them are Turks, Armenians, Jews and Levantines who have lived in Istanbul for decades. Some of these heroes from different socioeconomic and sociocultural circles have secular views. The *Istanbulular* made its first edition in 2007. However, what is told about novels are political and social events that happened in the early 2000s. During this period, political power in Turkey, in the opinion of the secular hero of the novel, is in the hands of Islamists. Therefore, some aspects of life have also changed. Secular-minded heroes have an objection to this and dissatisfied with the course of the events. This article analyzes the fears and worries of secular heroes of Orhan Pamuk's novel, *Kar*, who struggle not to "lose" power to Islamists, and the views of secular heroes about those whom they see as "political Islamists" in Buket Uzuner's novel of *Istanbulular*.

Key words: Orhan Pamuk, Buket Uzuner, secular, *İstanbulular*, *Kar*.

Giriş

Herhangi bir yazar içine doğduğu medeniyet-kültür, sosyal çevre, aldığı eğitim, ailesi, okuduğu eserlerden etkilenir. Onun kişiliği-üslubu aslında bu unsurların bir terkididir. Bu sebeple her yazar-şair bile isteye veya istemeden zamanının sözcüsü durumundadır. Bu, bütün yazar-şairlerin sadece toplumu-çevresini anlattığı manasında yorumlanmamalıdır. Tabii ki yazarın "kurgu yapma" hakkı tartışılmaz. Burada esas kasıt, yazarın eserlerine bir şekilde çevresinin-fikirlerinin yansıdığını ifade etmektir. En soyut-fantastik kurgu metinlerde bile yazarın hayatından yola çıkarak metinleri anlamlandırmaya çalışan edebiyat kuramları bulunur. Orhan Pamuk *Kar* romanını, kendisinin de ifade ettiği gibi, Türkiye'deki muhafazakâr hareketin güçlenmesinde çok malzeme bulduğu için yazmıştır. Pamuk romanının "son söz"ünde: "Ama ben de Kars'ı Türkiye'nin küçük siyasi bir minyatürü olarak hayal etmek istiyordum" der (2006: 459). Buket Uzuner'in *İstanbulular* romanı, arka kapağında:

"İstanbul Atatürk Havalimanı. Modernitenin ve şehrin sınırında genetik bilimciden gurbetçi işçiye, taksi şöforünden ünlü bir heykeltıraşa, tuvalet temizlikçisinden mimarlar odası eski başkanına kadar İstanbullu on beş kişinin yolları kesiştiğinde yüzyılımızın göçlerle genişlemiş İstanbul'undan dolayısıyla Türkiye'sinden bir kesit ortaya çıkıyor" (2007: arka kapak).

metni ile okuyucuya sunulur. Toptaş (2008) yüksek lisans tezinde: "Türkiye'nin renkli mozaikğin sembolleri olan bu on beş kişi küçük bir Türkiye olan İstanbul'un da özeti aslında" der. Yani *İstanbulular* da Türkiye'den bir kesit sunmaktadır. *Kar*, Kars'ı; *İstanbulular*, İstanbul'u mekân olarak işler. Romanlardaki olayların aktüel zamanı *Kar*'da 1992, *İstanbulular*'da ise 2000'lerin başı Türkiye'sidir.

Edebiyatla hayat arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağ artık araştırmacıların neredeyse ortak kabulü mahiyetindedir. Alver (2018: 279):

"Toplumun kendini estetik kalıplar ve dil aracılığıyla ifade etmesi şeklinde beliren edebiyat, hayata eklenerek onu tamamlamaya çalışmaktadır. Hayattan koparak değil, onun dışında ve üstünde yer alarak değil, onunla birlikte bir oluşum gerçekleştirerek hayata eklenmekte, hayatı izaha çalışmaktadır."

der. Dolayısıyla bir edebi eserde anlattığı devrin birçok özelliğini görmenin mümkün olduğuna, hatta bazı olayların edebi eserlerle gerçek bir açıklığa kavuştuğuna vurgu yapar. Erdinç ise (2017: 982):

“Edebi ürünler her zaman toplumdaki sosyal olay, olgu ve süreçlerle ilişki içinde yürümüştür. Dolayısıyla edebiyat kendini sadece salt edebi ve estetik bir ürün değil; fakat aynı zamanda çeşitli toplumsal, siyasal, dinsel ve ideolojik boyutlara sahip bir bilgi gövdesi olarak da sunmuştur.”

der. Bir edebi eserin estetik bir malzeme olmanın çok ötesinde hayatın birçok yönünü açıklayan bilgiler kümesi olduğunu ifade eder. Böylece iki araştırmacı da edebiyatın toplumsal olandan hareketle gerçekleştirdiği “inşa” yönüne ve edebiyatçının hayata farklı bakış açısı olabileceğine vurgu yapar.

Yazarlar hayatın gerçeklerini olduğu gibi anlatamaya çalışır veya kısmen değiştirebilir. Bu her eserde farklı tonlarda bulunabilir. Yazarlar, bundan farklı olarak fantastik, tamamen hayalî eserler de yazabilir. Bu çeşit eserlerde bile yazarın, hayatı anlama-açıklama çabasını ve kültürel şuurlarını görmek mümkündür. Özetle söylemek gerekirse yazarlar dönemlerinden etkilenir ve bunu eserlerinde yansıtırlar.

I. *Kar*

Riley (2007: 1) Orhan Pamuk’un eserleri üzerine yaptığı çalışmasında *Kar* romanına dair şunu söyler: “Kars şehrinin mimarisi ayrıntılı bir şekilde tasvir edilirken, siyasal yapısının bir ölçüde çarpıtılarak Türkiye’nin başka şehirlerinden de izler taşıdığı görülür.” Orhan Pamuk, *Kar*’ı niçin yazdığını *Kar*’ın (2013- 3. baskı) sonsözünde şöyle açıklar:

“1979’da İran şahının devrilmesi ve Ayetullah Humeyni’nin iktidara gelmesinden sonra dünyada siyasal İslam diye bilinen hareketin Türkiye’de de güçlenmesini bir romanda hikâye etmek istedim” (s. 447). “Hızla güçlenen, sesini yükselten ve çeşitlenen Türkiye’deki muhafazakâr (ya da İslamcı, siyasal İslamcı, şeriatçı vs. onlara verilen adlar sürekli değişiyordu) hareketin dergilerini, gazetelerini merakla okuyordum. Başörtüsü yüzünden üniversiteye alınmayan kızların yazdığı öfkeli kitaplarda, siyasal İslamcı propaganda risalelerinde, yarı çıplak gezen bir kadıncı ortünüp İslam’a dönen göbek dansözünün eğlenceli hatıralarında roman için pek çok ayrıntı bulurdum” (s.452).

Kar’a dair çalışmasında Gürgöz (2011: 91) şunu söyler:

“Kars, romanın ana mekânını oluşturur. Bu şehirde yer alan tüm alanlar -geniş caddelerden kahvehanelere, büyük ve eski tiyatro salonlarından küçük otel odalarına kadar- olayların geçtiği mekânlar olarak eserde yerini alır.”

Akçam (2006: 2) ise şunu söyler:

“Yazarın çocukluk döneminden itibaren arkadaşı da olan kahraman Ka’nın Kars’ta geçen üç günlük serüveninin üçüncü tekil ağzından anlatıldığı romanın sonunda Orhan Pamuk’un kendisi, adını da kullanarak birinci tekil anlatıcı olarak anlatıya girmesiyle, yapısal olarak bir biçem kırılması ve çoğulluk taşıyan bir değişim gerçekleşmiş olmakla birlikte, yazarla anlatıcı arasındaki aralık da yok denecek düzeye indirilmiş olmaktadır... Böylece, çoksesli bir romanda ilke olarak özenle korunması gereken, yazarın hayata ve anlatılan olay örgüsüne “teğet duruş”u ortadan kalkmaktadır ve yazar ile anlatıcı arasındaki farkın aradan kalktığını söyler. Böylece anlatıcı ve anlatının kendisi gerçek hayatın bir nesnesi haline gelir.”

Orhan Pamuk, *Kar*’da bir Türkiye gerçekliğinden bahsettiği gibi bizzat gerçek hayattaki yazar olan Orhan Pamuk olarak da (anlatıcı değil) romana kendini dâhil eder. Böylece kurmaca ile gerçek hayat arasındaki ayrılığı nerede ise kaldırır. Buradan hareketle Orhan Pamuk’un *Kar*’da anlattıkları, 1990’lı yılların Türkiye’sidir. Kars şehri ise Türkiye’nin küçük bir numunesi durumundadır.

Kar'ın başkahramanı meşhur Şair Ka'dır (Kerim Alakuşoğlu). Ka, Batı edebiyatı okuyarak İstanbul Nişantaşı'nda büyümüştür (s.22). O, bir ateisttir (s.133). Cumhuriyetçi, laik bir ailede yetişir. İlkokuldaki din derslerinin dışında hiçbir İslami eğitim almaz (s.24). Çocukluk döneminden itibaren sokaktaki başörtülü, kapalı kadınlara dikkat etmez. Ka'nın çocukluğunu geçirdiği İstanbul'un Batılılaşmış çevrelerinde başörtüsü takan bir kadın ya mahalleye üzüm satmak için İstanbul'un civarından, Kartal'daki bağlardan gelen biri, ya sütçünün karısı, ya da aşağı sınıflardan bir başkasıdır (s.27). Ka'nın İslam'a dair bildiği tek şey başrolünde Anthony Quinn'in oynadığı *Çağrı* adlı filmidir (s.96). Özetle, Ka'nın İslam'a dair bilgisi yoktur.

Ka, 1980 ihtilalinden sonra Almanya'ya kaçar ve orada on iki yıl yaşar. Türkiye'ye döner. Dört gün sonra Cumhuriyet gazetesinden arkadaşı Taner'i görür. Taner, Ka'ya, Kars'ta belediye seçimleri olduğunu ve genç kızların Kars'ta intihar hastalığına tutulduğunu bu iki konuda yazmak ve gerçek Türkiye'yi görmek istiyorsa Kars'a gidebileceğini söyler. Ayrıca Ka'nın üniversiteden arkadaşı İpek de Kars'ta yaşar. Ka, arkadaşı Taner'in teklifini kabul eder ve geçici bir basın kartı ile (s.16) Kars'a gelir. Onun Kars'ta gördüğü ilk kişiler Sunay Zaim ve Funda Eser'dir. Ka, Yeşilyurt Lokantası'nda rastladığı yıpranmış, yorgun, yakışıklı ve havalı bir erkek Sunay Zaim ve şişman ama hareketli Funda Eser'i 1970'lerin bol sloganlı siyasal tiyatrolarından hatırlar (s.13).

1992 Şubatında, aşırı kar yağışı sebebiyle Kars'ın çevre illerle dolayısıyla Türkiye ile bağlantısı kesilir. O gece Kars'ta oynanan *Vatan yahut Türban* oyunu bahane edilerek Kars'ta sahte bir askerî ihtilal olur. İhtilali yapanlar Ka'nın Kars'a geldiğinde ilk karşılaştığı kişi olan Sunay Zaim ile onunla işbirliği yapan Kars'ta görevli Albay Osman Çolak'tır. Tiyatrocu olan Sunay Zaim'in askerî bir geçmişi vardır. O, kurallara uymadığı için Kuleli Askerî Lisesinin son sınıfından atılmıştır. Albay Osman Çolak ise Sunay Zaim'in Kuleli'den sınıf arkadaşıdır. Sunay Zaim askerî liseden atıldıktan sonra 1970'li yıllarda sol tiyatroların çok yaygın olduğu dönemde oyunculuk yeteneği, çalışkanlığı ve önder kişiliği ile tanınır. Halk o yıllarda, Sunay Zaim'i çok sever. 1980 Askerî darbesi, "siyasal sol" tiyatroyu yasakladığı için Sunay Zaim bundan zarar görür. Ancak Başbakanlık 1981'de Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümünde bir Atatürk filmi çekmeye karar verir. Oyunun başrolü oynayacak kişisi için bir halk oylaması başlatılır. Halk oylamasında Sunay Zaim ismi öne çıkar. Sunay Zaim de oynayacağı Atatürk rolünü çok benimser. Rolüne kendini çok kaptırdığı için bir dizi hata yapar. Sunay Zaim'in bu hatalarından sonra halkın bir kısmı onu Atatürk düşmanı, diğer bir kısmı din düşmanı zanneder. Genelkurmaydan bir yetkili onu çağırarak oynayacağı rolden çekilmesinin ordunun kararı olduğunu kendisine bildirir (s.192). Başbakanlık Atatürk filminin ertelendiğini duyurur (s.193). Sunay Zaim, Atatürk rolü ile kendisini o kadar özdeşleştirmiştir ki bazı yerlerde Atatürk'e dair konuşmalar yapar. Sesi halk tarafından iyice tanınmış olduğundan dublaj işleri ve oynayacak reklam filmi de bulamaz. Kendi tiyatro oyunlarına gelenlerin sayısı da iyice azalır. Bir oyunundan sonra tiyatro basılır, Sunay Zaim'e bıçak çekilir. Bu sebeple karısı Funda Eser ile birlikte ortadan kaybolup Karadeniz kıyısında bir kasabaya sığınır. Oradan Antalya'ya giderek eğlence sektörüne girer ve Anadolu'yu gezecek bir tiyatro grubunun ilk çekirdeğini oluştururlar. Sunay Zaim, 10 yıl boyunca tiyatro kumpanyası ile Anadolu'nun değişik şehirlerini gezer ve Anadolu'ya dair çok önemli gözlemlere sahip olur (s.194). Romanın aktüel zamanında Sunay Zaim, tiyatro kumpanyası için daha önce de iki defa geldiği (s.197) Kars'ta bulunmaktadır ve arkadaşı Albay Osman'la bir tiyatro darbesi düzenlemeyi planlar.

Sunay Zaim, Anadolu insanı kasvet ve hüzünden çıksın diye yıllarca uğraştığını, bu uğurda görmediği hakaret, karşılaşmadığı olumsuzluk ve ayıplanma kalmadığını düşünür (s.195). Kars'ta iken hayatının en büyük fırsatını yakaladığına inanır. Çünkü Kars'taki en büyük askerî yetkili, Kuleli'den sınıf arkadaşı ve biraz da fikirdaşı kurmay olamamış Albay Osman Nuri Çolak'tır. Kars'taki tugay komutanı bir sebeple

Ankara’da, yardımcısı albay acil bir toplantı için Sarıkamış’ta, Kars valisi ise Erzurum’dadır (s.196). Sunay Zaim, Albay Osman’ı da yanına alarak bir askerî darbe yapmak ister. Buna heveslenmesinin sebebi, darbe yapmayı arkadaşı Osman Nuri Çolak’ın da istemesidir. Osman Nuri Çolak, Sunay’ın darbe fikrini daha önce şaka zannetmiştir. Sonrasında mertliğe leke sürmemek ve yapılacak bir darbeden Ankara’nın da memnun olacağına inanmasından dolayı darbe işine girer. Z. Demirkol ve bazı MİT görevlileri ise darbenin ilk planlarından haberdar olur. Sunay Zaim ve Osman Nuri Çolak’a yardım etmek için, Millet Tiyatrosunda oynanacak bir oyun ile laikler gösteri yapacak dedikodularını, siyasal İslamcılarını kıskırtmak için, Kars’a yayar. Böylece, yapılacak darbeye zemin hazırlarlar (s.197).

Şair Ka, başörtülü kızların intiharı ile ilgili araştırma yaptıkça, intiharlara dair farklı gerekçelerin dile getirildiğini görür. Bir kısım insanlar, başörtülü kız intiharlarını gerçekten de devletin birtakım uygulamalarına bağlarken diğer bir kısım, intiharların gerçek sebebinin farklı olduğunu düşünür. Devlet için çalışanlar, devlet için çalıştığını düşünenler, türbanı gericilik olarak algılayanlar, Sunay Zaim ve çevresindekiler Kars’ta bir siyasal İslam tehlikesinin baş gösterdiğini dolayısıyla bunun bir an önce önlenmesi gerektiğini düşünürler. Böyle bir ortamda Sunay Zaim, cumhuriyetin ilk yıllarında cumhuriyet devrimlerini iyice benimsetmek-yaymak amacıyla oynanan *Vatan yahut Çarşaf* oyununu yeni bir yorumla *Vatan yahut Türban* (oyuna dair bazı bilgiler aşağıda verilecektir.) adıyla sahnelemek (s.34) ister. Çünkü artık ona göre Kars’ta çarşaf değil, türban bir sorundur ve İslamcı çevreler türban konusunda hassastır. Sunay Zaim, oynayacağı oyunla tahrik edeceği İslamcı grubu daha oyunun oynandığı salonda tutuklamaya başlayarak askerî darbeyi gerçekleştirmeyi planlar. Her şey Sunay Zaim’in planladığı gibi olur ve darbe gerçekleştirilir. Sunay ve arkadaşları, tutukladıkları, gözaltına aldıkları insanlara Kars’ta karlar eriyinceye kadar zulmederler. Karlar eriyince Ankara’dan yetkililer gelir ve bu sahte askerî darbe sona erer. İhtilalin öncesinde, ihtilal sırasında ve sonrasında çok şey yaşanır.

Romanın aktüel zamanı, sadece üç gündür (s.16). Romanın ana merkezinde üç önemli olay vardır; şair Ka’nın Kars’a gelişi, *Vatan Yahut Türban* adlı oyunun oynanması ve “türbanlı” kızların önderi Kadife’nin sevgilisi İslamcı militan Lacivert’in hayatı karşılığı başını açmaya zorlandığı ikinci tiyatro oyununun (Kyd’in İspanyol Trajedi’sinden uyarlanmış “Kars’ta Trajedi”) sahnelenmesi sırasında Sunay Zaim’in öldürülmesi. Bu üç önemli olay, üç gün içinde olup biter, kalan bütün detaylar, birçok kahraman, onların geçmişte yaşadığı olaylar, birbirleri ile ilgileri geriye dönüşlerle ve hatırlamalarla verilir.

Orhan Pamuk *Kar*’da birçok gruptan, farklı siyasi görüşlerden, politik tartışmalardan, Türkiye meselesinden bahseder. Fakat ağırlık merkezinde “siyasal İslamcılarla-laiklerin çatışması” vardır. Bu çatışmalara dair romanda çok farklı detaylar mevcuttur. Metnin derin anlamına bakılacak olursa çok sayıda konudan bahsedilebilir. Ancak burada *Kar*’da öne çıkan, kısmen daha fazla işlenen tartışma konuları işlenecektir. *Kar*’da kendini laik, cumhuriyetçi, devlet yanlısı olarak tanımlayanların İslamcılara, onların yapmak istediklerine ve fikirlerine dair görüşleri şöyledir:

1.1. Başörtüsü-siyasal bayrak: Avukat Muzaffer Bey, Kars’ın laik görüşlü eski belediye başkanıdır. Muzaffer Bey Kars’ta yaşanan muhafazakâr değişimden çok rahatsızdır. O, gençlik döneminin Batılılaşmacı Kars’ını özler. Çünkü o yıllarda:

“Halkevlerinde balolar verilir, demir köprü altında paten yarışmaları yapar, Kral Oedipus’un trajedisini oynamak için Ankara’dan gelen tiyatrocular –daha Yunanla savaşın üzerinden yirmi yıl geçmemesine rağmen- Kars’ın Cumhuriyetçi orta sınıfı tarafından coşkuyla alkışlanır, kürk yakalı paltolar giyen eski zenginler, güller, yaldızlarla süslenmiş sağlıklı Macar atlarının çektiği kızaklarla gezintilere çıkar, futbol takımına destek olmak için millet bahçesinde akasya ağaçlarının altında

verilen balolarda, piyano, akordeon ve klarnetler eşliğinde en son danslar yapılır, yazları kısa kollu elbiseler giyen Kars kızları şehrin içinde bisikletleriyle rahatlıkla gezebilir, gençler kışları buz pateniyle liseye giderken ceketlerinin içine Cumhuriyet heyecanı taşıyan pek çok lise öğrencisi gibi papyon kravat takarlardı. Avukat Muzaffer Bey lise yıllarında taktığı o papyon kravatı yıllar sonra belediye başkan adayı olarak döndüğü Kars'ta seçim heyecanı sırasında yeniden takmak isteyince partili arkadaşları bu 'züppe' şeyinin oy kaybına neden olacağını söylemişler, ama o dinlememişti" (s.26) r.

Muzaffer Bey, Şair Ka'ya 1940'ların sonunda aralarında kendisinin de yer aldığı gençlerce Halkevi'nde sahnelenen bir inkılapçı piyesten bahseder. Bu piyeste kara çarşaf içerisindeki bir genç kızın uyanışı ve sonunda başını açıp çarşafını yakması anlatılır. O dönemde piyeste için gerekli kara çarşafı, bütün Kars'ta her yere haber saldıkları halde bulamadıkları için telefon edip Erzurum'dan getirtirler. Muzaffer Bey: "Şimdi ise çarşafılar, başörtülüler, türbanlılar dolduruyor Kars sokaklarını. Başlarında siyasal İslam'ın simgesi o bayrakla derslere girmedikleri için intihar ediyorlar" (s.26) der. Muzaffer Bey türbanın çok yayılmış olmasını modernleşmeden dönüş olarak görür.

Kars'taki enstitü müdürü başörtülü kızları derslere sokmaz. Bu sebeple "siyasal İslamcılar"ın hedefindedir. Aldığı tehditlere rağmen devletten koruma da istemez. O, laik olmasına rağmen kadere iyi bir dindar kadar inanır. Bunun için yanında dikilecek bir koruma görevlisi yerine, kendisini tehdit eden kişilerin sesini kaydedip sonra onları tutuklattırmanın daha caydırıcı olacağını düşünür (s.43). Enstitü müdürü siyasal İslamcı biri tarafından öldürülür. Katili ile ilk karşılaştığında aralarında bir tartışma olur. Katil ona, başörtüsü Allah'ın emri olduğu halde başörtülü kızları niçin derslere sokmadığını söyleyince enstitü müdürü şöyle der: "Başı örtülü kızların dersanelere ve hatta okullara sokulmaması laik devletimizin emridir." Katil: "Hocam, afedersiniz bir soru sorabilir miyim: devletin emri Allah'ın emrinden büyük müdür, hocam?" deyince müdür: "Güzel bir soru. Ama bunlar laik bir devlette ayrı şeylerdir" der (s. 45). Enstitü müdürü, başörtüsünün bir simge haline getirildiği için işin ilerlediği ve sorun olduğunu ima edince Katil: "Sen bu kızları okula alsan hocam "türbanlı kız mı kalır!" der. Bunun üzerine enstitü müdürü: "Yalnız benim isteğimle mi oğlum? Bunlar Ankara'nın isteği" der (s.47). Böylece kendi iradesi olmasıyla beraber bu uygulamaların bir anlamda devletin isteği olduğunu, kendisinin devlet adına çalıştığını ima eder.

1.2. Devlet baskısı, iknacı kadın: Romanın başkahramanı Şair Ka, Kars'ta intihar eden kızların niçin bu yola başvurduklarını araştırır. İntiharıyla Ka'da yalnızlık duygusunu uyandıran tek kişi, kendini asan "türbanlı kız" Teslime'dir. O, başlarındaki örtüyü çıkarmadıkları için önce derslere, sonra Ankara'dan gelen bir emirle okul binalarına sokulmayan eğitim enstitülü kızlardan biridir. Teslime, başörtüsü takmayı annesinden, ailesinden görmüştür, ama bunu siyasal İslam'ın bir simgesi olarak benimsemeyi okuldaki *yasakçı yöneticilerle* direnişçi arkadaşlarından öğrenmiştir. Anne ve babasının baskılarına rağmen başörtüsünü çıkarmayı reddettiği için polislerce kapısından geri çevrildiği eğitim enstitüsünden devamsızlık sebebiyle atılmak üzereydi. Bazı arkadaşlarının direnişten vazgeçip başlarını açtıklarını, bazılarının başörtüsünü çıkarıp peruk taktıklarını gördükçe babasına ve arkadaşlarına "hayatta hiçbir şeyin anlamı olmadığını", "yaşamak istemediğini" söylemeye başlar (s.22). Teslime'nin hayat hikâyesinde vurgulanan şey, genç kızlar tarafından geleneksel olarak takılan başörtüsünün, devletin baskısı sebebiyle siyasal bir simge olarak kabul edilmeye başlandığıdır.

Romanın önemli kahramanlarından biri olan ve siyasal İslamcı terörist olduğu söylenen Lacivert'le dost hayatı yaşayan Kadife, Şair Ka'ya şunları söyler:

"Okulda hocaları, evde babası ona başını açsın diye acımasızca baskı yapıyorlardı ama Teslime direniyordu. Üç yıldır okuduğu ve bitirmek üzere olduğu okulundan atılmak üzereydi. Bir gün emniyetten adamlar bakkal babasını sıkıştırmışlar ve 'Kızın başını açıp okula gelmezse dükkânını

kapattırır, seni de Kars'tan kovarız' demişler. Bunun üzerine babası Teslime'yi evden atmakla tehdit etti önce, bu para etmeyince kırk beş yaşındaki polisle evlendirmeyi planladı" (s.121-122).

Kadife'nin anlattığı bu olayda, bir anlamda devlet olanların istediğini yapmak için başörtüsü takan biriyle şahsen uğraşmanın yanında onun aile efradına da baskı yapmaya başladıkları ifade edilir. Aileler, direnişçi kızların mücadelesini biraz da devletten korktukları için sonlandırmak ister. Kadife, Ka'ya bir başka başörtülü kız olan Hande'nin yaşadıklarından hareketle başörtülülerin yaşadığı büyük psikolojik bunalımdan bahseder:

"Teslime'nin intiharından sonra Hande annesini-babasını daha fazla mutsuz etmemek için başını açmaya, okula gitmeye karar verdi. Onu ne zorluklarla yokluklar içinde tek erkek çocuğu yetiştirir gibi yetiştirdiler" (s.122). "Başörtüsünü Allah'ın emri bilmiş ve bir bayrak gibi benimsemiş bir kızın, daha sonra onu başından çıkarıp insan içine çıkabilmesi çok zordur. Hande günlerdir evine kapanmış bu kararına konsantre olmaya çalışıyordu" (s.123).

Başörtülü kızların sayısı ve direnişi gittikçe artar ve laikler, kızların direnişini kırmak için çeşitli yöntemler geliştirir. Onlardan biri "iknacı kadın"dır. Başörtüsü takanları alt sınıf olarak gören ve başörtüsü takmalarında başka sebeplerin olduğunu düşünen iknacı kadın; başörtülülerini, başlarını açmaya ikna edecektir. Başörtülü Hande, kendisi ile muhatap olan iknacı kadına dair şunları anlatır:

"Örtülü kızların sayısı artınca bizi başımızı açmaya ikna etsin diye Ankara'dan bir kadın yollamışlardı. Bu 'iknacı kadın' bir odada hepimizle tek tek saatlerce görüşmüştü. Bize 'Baban anneni döver miydi? Kaç kardeşiniz? Baban ayda kaç lira kazanıyor? Türbandan önce başka ne giydin? Atatürk'ü seviyor musun? Evinin duvarlarında ne resimler asılı? Ayda kaç kere sinemaya gidiyorsun? Sence kadınla erkek eşit midir? Allah mı büyüktür, devlet mi? Kaç çocuğun olsun istersin? Aile içi tacize uğradın mı?' gibi yüzlerce soru sormuş, cevaplarımızı kâğıtlara yazmış, hakkımızda formlar doldurmuştu. Dudakları, saçları boyalı, başı açık, moda dergilerindeki gibi çok şık, ama nasıl söylesem, aslında çok da sadeydi" (s.124).

Bu ifadeler, laik devletçi zihniyete sahip kahramanların başörtüsü takanlara karşı tavrını gösterir. Onlara göre başörtülüler aile içi şiddete maruz kalmış, dar gelirli, alt sınıftan, eğitimsiz, geleneksel hayattan kopmamış, moderniteden habersiz, cahil insanlardır.

1.3. Basın-başörtüsü: Kadife, İslamcı kızların davasına sahip çıkmayan medyaya da kızgındır. Kadife, Şair Ka'ya:

"Başörtüsü yüzünden hırpalanan, okuldan atılan kadınların hiçbirinin gazetelerde adı geçmez... Gazetelerde başörtüsü yüzünden hayatı kaydırılan kadınların yerine onlar adına konuşan taşralı, ihtiyatlı, hımbıl İslamcıların resmi çıkar. Bir de Müslüman kadın, eğer kocası belediye başkanı filansa bayram törenlerinde yanında olduğu için çıkar ancak gazetelere" (s.235-236).

der ve Müslüman kadınların ve meselelerinin gazetelere konu edilmemesi, öne çıkarılmamasını eleştirir.

1.4. Muhafazakârları sıkıştırma: Muhtar, Kars'ta yapılacak olan belediye başkanlığı seçimlerinde, Allah'ın Partisinden Kars belediye başkan adaydır. O, daha önceleri bir Marksist iken, sonradan koyu bir dindar olur (s.57-60). Muhtar, Şair Ka ile konuşurken şunları söyler:

"Seçime beş gün kaldı, kazanacağımız iyice anlaşıldıkça devlet başımıza bir çorap örmek için her şeyi deniyor. Türbanlı kız kardeşlerimize sahip çıkmak partimizin bütün Türkiye'de siyaseti. Şimdi o kızları eğitim enstitüsünün kapısından sokmayan sefil vuruluyor ve olay yerinde bulunan tanık polise bile haber vermeden doğru buraya bizim parti merkezine geliyor" (s.53).

Allah'ın Partisi (Refah Partisini çağırıştırır) aday olan Muhtar'ın endişesi haklı çıkar. Laik görüşlüler, başörtülü kızları okula almayan enstitü müdürünün öldürülmesinden "Allah'ın Partisi"ni sorumlu tutar.

Bu sebeple partinin il merkezi basılır ve her yer didik didik aranır. Enstitü müdürünün öldürülmesine şahit olan Ka ve olaydan haberi olmayan Muhtar sorgulanmak üzere polis merkezine götürülür. Polisler, Ka'ya, İstanbul'dan gelmiş ünlü bir gazeteci olduğu için iyi davranırlar. Ama Muhtar'a karşı davranışlarında "gene mi sen, bu devleti sana teslim ederler mi sanıyorsun" dedirtecek bir tavır vardır (s.67). Polisler, Muhtar'a işkence eder, Ka bir ara Muhtar'ın burnunun kanadığını ve tek gözüne kan oturmuş olduğunu görür (s.68). Siyasal İslamcıların Kars'taki lideri (s. 314) Lacivert, Şair Ka'ya bu olayla ilgili şunları söyler:

"Muhtar da zaten onlar karşısında senin gibi güvenli olabilmek için siyasete girdi. Ama seçimleri kazansa bile, makam koltuğuna oturabilmesi için, devletten yediği dayakları sineye çekebilecek biri olduğunu onlara kanıtlaması gerek. Bu yüzden yediği dayaktan memnun bile kalmıştır" (s.77).

Kars'taki sahte askerî darbeden sonra Muhtar, askerlerin kendisini tutuklamasına bile gerek kalmadan kapıyı çalan ilk askere belediye başkan adaylığından çekildiğini bildiren bir kâğıt imzalar (s.201). Bu bir manada laik devlet gücü karşısında İslamcı muhafazakârların sıkışmışlığının ifadesidir.

Ka'nın öldürülmesi ve ondan geriye kalanlarla ilgili araştırma yapmak için Ka'nın öldürülmesinden yaklaşık dört yıl sonra Kars'a gelen Ka'nın arkadaşı ve romanın anlatıcısı Orhan, Muhtar'dan bahsederken şöyle der: "İşlerinden memnundu, gelecek seçimlerde yeni kurulan İslamcı partiden (eskisi, refah partisi kapatılmıştı) belediye başkanı seçileceğinden umutluydu" (s.414). Buradan açıkça siyasal İslam'dan kastın Refah Partisi ve devamı olan partiler olduğu anlaşılmaktadır.

1.5. İslamcıların kazanması: Kars'ta çıkan Serhat Şehir gazetesinin sahibi Serdar Bey siyasal İslam partisi karşısında bir birlik sağlanamadığı için İslamcı partinin iktidara gelmesinden endişe eder. Bu onu tedirgin eder. Eski kan davaları, etnik ayrımcılık ve milliyetçilik yüzünden bölünen ve birbirleriyle yıkıcı bir rekabete giren sağ ve sol cumhuriyetçi, hiçbiri belediye başkanlığı için güçlü bir aday çıkaramaz. Serdar Bey şöyle der:

"Dinciler kapı kapı dolaşıyorlar, takımlar halinde evinize misafir geliyorlar, kadınlara, kap kakak, tencere, portakal sıkma makinası, kutularla sabun, bulgur, deterjan veriyorlar, yoksul mahallelerinde hemen dostluklar, kadın kadına yakınlıklar kuruyorlar, çocukların omuzlarına çengelli iğne ile altın takıyorlar. Oyunuzu Allah'ın partisi dedikleri Refah Partisi'ne verin diyorlar, başımıza gelen bu yoksulluk, bu sefalet Allah'ın yolundan uzak düştüğümüz içindir, diyorlar. Bir tek Allah'ın partisinin adayının namusuna güveniliyor... Belediye seçimini Allah'ın partisi kazanacak" (s.30-31).

1.7. İslamcılara destek: Şair Ka, İslamcı terörist olduğu söylenen Lacivert adlı kişi ile konuşur. Ona faşist ihtilalciler tarafından öldürülme riskinin bulunduğunu; Lacivert adının kimse için bir bayrak olmayacağını, Türk milletinin dinine bağlı olduğunu ama milletin dinin değil devletin buyurduğunu yapacağını söyler. "İleri gitme, bir mezarın bile olmayabilir" anlamına gelecek şekilde onu uyarır. Lacivert ise Şair Ka'ya: "hiçbir şey olmasa bile milletin gönlüne girebileceğini" ima eder. Bunun üzerine Ka: "Boş laf, bu milletin yalnızca %20'si İslamcılara oy veriyor. O da ılımlı bir partiye" (s.323) der.

1.8. İslamcıları tahrik: Kars'ta gerçekleşen sahte askerî darbe öncesinde Millet Tiyatrosunda *Vatan yahut Türban* adlı bir oyun oynanır. Bu kısa oyun, aslında 1930'ların ortasıyla II. Dünya Savaşı arasında kadınları çarşıftan, dinî baskılardan uzak tutmak isteyen Batılılaşmacı devletin teşvikiyle Anadolu'da liselerde ve Halkevleri'nde pek çok kere oynanmış, 1950'den sonra demokrasiyle birlikte unutulmuş olan *Vatan yahut Çarşaf* adlı oyundur.

Oyunun birinci bölümünde kapkara bir çarşaf içinde bir kadın sokaklarda yürür, kendi kendine konuşur, düşünür (çarşafı kadını oynayan Sunay Zaim'in karısı Funda Eser'dir). Bir sebeple mutsuzdur. Millet

Tiyatrosu’nu dolduran Karşlı seyirci şaşırır. Çünkü *Vatan yahut Türban* adı onları güncel ve siyasi bir oyuna hazırlamasına rağmen bu eski kısa oyunu hatırlayan bir-iki ihtiyar dışında kimse oyunda çarşafli bir kadın beklememektedir. Herkesin aklında siyasal İslamcıların simgesi durumundaki türban vardır.

Oyunun ikinci bölümünde çarşafli kadın aydınlanma ve özgürlük hamlesiyle kara örtüsünü açar, özgürlüğünü ilan eder. Artık kadın çarşafsız ve mutludur (s.148). Ailesi, nişanlısı, yakınları, sakallı ve Müslüman erkekler bu özgürlüğe çeşitli nedenlerle karşı çıkıp kadına yeniden çarşaf giydirmek isterler. Bunun üzerine kadın bir öfke anında çarşafını çıkarır (s.149). Kara çarşafı bir leğenin içine koyar. Üzerine sıvı döker. Onu önce yıkar gibi, ardından da leğenden çıkarıp çamaşır ipine asar gibi yapar. Sonra çakmakla tutuşturur ve sahneye atar. Bu sırada salonda oyunu seyreden imam hatipli öğrencilerin arasından bir uğultu, gürültü patlaması gelir. Yuhalamalar, bağrıışmalar, öfkeli çığlıklar işitilir. Oyunun verdiği mesaj şudur: Ruhu karartan ve geriliğin simgesi çarşaf, türban, fes ve sarıktan kurtulup uygar ve modern milletlerin yanına, Avrupa’ya koşmak gerekir. Oyunun bu mesajına imam hatipli öğrencilerin oturduğu orta ve arka sıralardan itiraz; ön sıralardaki memurlar arasından onaylayıcı bir-iki alkış duyulur. İmam hatipli öğrenciler sürekli seslerini yükseltir. Sahnedeki diyaloglar hiç anlaşılmaz. Öğrencilerin önu alınamaz ve onlar:

“Kars’ın çevre illere kıyasla hala etkisiz olan genç İslamcıları o gece ilk defa hep bir ağızdan ve cesaretle seslerini duyurabilmiş ön sıralardaki devlet erkânı ve askerler arasında bir korku yaratabildiklerini hayret ve mutlulukla görürler” (s.154).

Bu arada “iki şeriatçı” sahneye çıkarak çarşafli kadını oynayan Funda Eser’i ayakları altına alıp hançeri boğazına dayarlar. Usta bir oyunculuk yeteneği ile 1970’lerde oynadığı sol ideolojiyi anlatan oyunlardaki başrolleri ve önderlik yeteneği ile tanınan Sunay Zaim, Funda Eser’in sahnede İslamcı-gericiler tarafından rehin alındığını görünce kalpaklı ve üniformalı olarak sahneye çıkar (s.190). Funda Eser’i gericilerin elinden kurtarır:

“Şerefli ve aziz Türk milleti... Aydınlanma yolunda çıktığın o büyük ve soylu yolculuktan kimse seni döndüremez. Tarihin tekerine gericiler, pislikler, örümcek kafalılar çomak sokamaz. Cumhuriyet’e, özgürlüğe, aydınlığa uzanan eller kırılır” (s.155).

der. Ardından sahneye beş asker çıkar. Bu arada sahnede bulunan Sunay Zaim’e başörtülülere üniversiteye almayan ve İslamcılar tarafından silahla vurulmuş olan enstitü müdürünün vefat ettiği haberi getirilir. Çok üzülen Sunay Zaim seyircilere şöyle der: “Bu alçak cinayet Cumhuriyet’e, laikliğe, Türkiye’nin geleceğine son saldırı olacaktır” (s.156). Tiyatro salonunda bulunan ‘gericiler’: “Kahrolsun Allahsız laikler, kahrolsun imansız faşistler!” (s.156) diye bağırır. Bu sırada birisi: “Yaşasın Cumhuriyet, yaşasın ordu. Yaşasın Türk milleti. Yaşasın Atatürk. Kahrolsun yobazlar” (s.160) der. Böylece bir askerî darbe planlandığı şekilde başlamış olur. Yani darbe, İslamcılar kışkırtılarak başlatılır. Sahte darbeciler, telefon idaresini ele geçirip, imam hatip lisesinin bahçesinde öğrencileri korkutmak için havaya ateş ederler (s.165). Tiyatro oyunu sırasında aşırı tepki gösteren İmam hatipliler daha millet tiyatrosunda tutuklanır. İmam Hatip Lisesinin yatakhane kısmında kalmış olan ve direnen imam hatipliler de alınarak emniyete götürülür (s.169). Darbeciler, üniversite yurtlarını, imam hatip okulunu ve parti binalarını basarlar (s. 175). İhtilal gecesinden sonra imam hatip yatakhanesi ‘terör ve irtica yuvası’ olarak nitelendirilerek kapatılır (s.418). Kur’an kursları da kapatılır (s.176). Darbecilerin öncelikli amacı bir an önce enstitü müdürünün katilini bulmaktır. Çünkü katili bulurlarsa bunu, Karşlılara ihtilalin bir başarısı olarak sunacaklardır (s.181).

1.9. İslamcılara göre darbe sebebi: Siyasal İslamcıların lideri Lacivert, Kars belediye başkanı ve enstitü müdürünün darbeye ortam hazırlasın diye devlet tarafından vurulduğunu düşünür (s.226). Ona

göre bütün bunlar "İslamcıların demokratik seçimleri kazanmasına engel olmak için" yapılmıştır (s.226). Kars'taki sahte askerî darbeye karşı bir bildiri yayımlamak için İslamcı, Kürt ve Batı yanlısı olanlar bir araya gelerek Almanya'da yayımlanmak üzere bir bildiri hazırlamaya karar verirler. Bu bildirin taslağı hazırlanırken Kars'ta yapılmak üzere olan seçimleri tam İslamcı ve Kürt aydınların kazanacağı açıkça ortaya çıkmışken bir askerî darbenin sahnelendiğinin anlatıldığı cümleler yazılır (s.271).

1.10. Darbeye dair: Romandaki laik bazı kahramanların darbe yapılmasına dair görüşleri şöyledir.

1.10.1. Albay Osman Nuri Çolak: Sahte darbenin askerî kanadının lideridir. O, askerî darbe fikrine önce yalnızca bir şaka, rakı masasında kurulmuş hayalî bir eğlence olarak katılmış, hatta iki tankla işin biteceğini bir gırgır havasıyla ilk o söylemiştir. Arkadaşı Sunay'ın ısrarları ve Ankara'daki yetkililerin de dincilere vurulan bir darbe olacağını düşünmediğini zannıyla darbeye kalkışır (s.196).

1.10.2. Sunay Zaim: Şair Ka, darbe öncesinde, darbe sırasında bazı yapılanları haksızlık olarak görür, onlara üzülür. Ka'nın duygularını bilen Sunay Zaim eğer darbe olmasa İslamcıların kendisine neler yapabileceğini Ka'ya açıklamaya çalışır:

"Biraz Batılılaşmış herkesin, özellikle de halkı küçümseyen burnu havada aydınların bu ülkede soluk alabilmek için laik bir orduya ihtiyacı vardır. Yoksa dinciler onları ve boyalı karılarını kör bıçakla kıtır kıtır keser... Burasını İran'a çevirdikleri gün senin gibi bir yufka yürekli liberalin İmam Hatipli çocuklar için gözyaşı döktüğünü kimse hatırlayacak mı? sanyorsun. O gün biraz Batılılaşmış olduğun, besmeleyi korkudan çekemediğin züppe olduğun, kravat taktığın ya da bu paltoyu giydiğin için (Almanya'dan N;Ö) öldürecekler seni" (s.202).

Sunay Zaim darbe yapmasının gerekçesini Kadife'ye şöyle açıklar: "Askerî darbe yapıp, Batılılara benzemiyorlar diye halka ateş eden biri olduğum için benden iğreniyorsunuz herhalde, ama bunu millet için yaptığımı da bilmenizi isterim" (s.404).

Sunay Zaim'in ölümünü araştıran binbaşı, romanın anlatıcısına Sunay Zaim'in cinayetlerine vurgu yapmak için şunu söyler: "Üç gündür, Batıcılık ve Atatürkçülük adına Sunay Zaim ve arkadaşlarının uyguladığı acımasız şiddet (Ölü sayısı Sunay ile birlikte yirmi dokuzdu) Karşılıklı o kadar yıldırmaştı ki..." (s.409).

1.10.3. Z. Demirkol: Özel time mensup bir polistir. Kullandığı Z. Demirkol adı takmadır. Eski bir komünist olan Z. Demirkol 1980 ihtilalinden sonra Almanya'ya kaçmış, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra özel bir izinle modern devleti ve Cumhuriyeti, Kürt PKK'lılar ile şeriatçılara karşı savunmak için Türkiye'ye dönmüştür. Sorgusu sırasında İslamcı terörist Lacivert'in saklandığı yeri söylememekte direnen şair Ka'ya, İslamcı tehlikenin, İslamcılarının yaptıklarının farkında değilsiniz anlamında şunları söyler:

"Senin gibi aydınlar ne istediklerini hiç bilmedikleri için beni hasta ediyorlar. Demokrasi diyorsunuz, sonra şeriatçılarla işbirliği yapıyorsunuz. İnsan hakları diyorsunuz, terörist katillerin pazarlıklarını yürütüyorsunuz... Avrupa diyorsunuz, Batı düşmanı İslamcılara yağ çekiyorsunuz... Feminizm dersiniz, kadınların başlarını örten erkekleri desteklersiniz... Avrupalı ne yapar biliyor musun? Sizin o aptal bildirinizi Hans Hansen yayımlasa, Avrupalılar da ciddiye alıp Kars'a bir heyet yollasalar, ülkeyi siyasal İslamcılarının eline teslim etmediler diye o heyet önce askerlere teşekkür eder. Ama tabii Avrupa'ya dönünce de Kars'ta demokrasi yok diye şikâyet eder ibneler. Sizler de hem ordudan şikâyet edersiniz, hem de İslamcılar sizi kıtır kıtır kesmesin diye askere güvenirsiniz" (s.355-356).

1.10.4. Mahmut Amca: Romanda çok fazla öne çıkmayan bir kahramandır ve görevi Ka'yı izlemektir. Polis Mahmut, İslamcı terörist Lacivert'in saklandığı yeri söylememekte direnen Şair Ka'ya şunları

söyler: “İran’dan para alan eli kanlı bir İslamcı teröristin yerini saklayarak ne yaptığını sanıyorsun. İktidara gelirlirse senin gibi Avrupa görmüş yufka yürekli liberallere neler yapacaklarını biliyorsun değil mi” (s.354) der. İslamcılarını “tehlike” olarak görüp liberal aydını da yanına çekmek ister.

1.10.5. Turgut: Şair Ka’nın sevgilisi İpek’in babasıdır. Turgut Bey, ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılan ve başörtülülere üniversiteye almayan enstitü müdürünün öldüğünü öğrenince Ka’ya şöyle der: “Dinciler hepimizi teker teker temizlemeye başladılar. Canınızı kurtarmak istiyorsanız bir an önce Allah’a daha da çok inansanız iyi edersiniz” (s.133).

Kadife, Turgut Bey’in kızıdır. Turgut Bey aslında sol görüşlüdür. Kızı Kadife’nin başını kapatmasına önce karşı çıkmıştır. Kadife sahte tiyatro darbesinden sonra tutuklanan Lacivert’in serbest bırakılması karşılığında Kars’ta oynanacak ikinci oyun olan *Kars’ta Trajedi*’de oynamayı ve başını sahnede açmayı kabul eder. Turgut Bey, bunu öğrenir ve Kadife’nin sahneye çıkacağı yere gelir. Kızına sahneye çıkmaması gerektiğini söyler: “Başını açınca imam hatiplilerin nasıl öfkeleneyeceğini, herkesin ne kadar kinleneceğini biliyorsun değil mi Kadife” (s.385) “Sakin başını açma... dincileri de öfkeliendirme” (s.401). Turgut Bey, İslamcılarının başörtüsünü çıkaranlara karşı büyük bir kin duyacağına inanır.

1.11. İslamcılarının farkındalığı: İmam hatip öğrencisi olan kahraman, Ka’ya kendilerini kıskırtmak için neler yapılacağına farkında olduklarını söyler:

“Kars’ın bütün genç İslamcılarını seninle ne konuşacağımı çok merak ediyorlar. Buraya olay çıkarmaya geldiler. Çünkü bu gecenin laiklerin ve askerlerin bir gövde gösterisine dönüşeceğini biliyorlar. O malum Çarşaf adlı eski oyunu oynayacaklar, türbancı kızları aşağılayacaklar. Ben aslında siyasetten nefret ediyorum, ama arkadaşlarım isyanda haklı” (s.138).

1.12. Darbenin zemini: Sahte darbenin başarılı olabilmesi için halkın darbe gerekçesine inanması ve girişim olunca kabul etmesi için çalışmak gerekir. Bu sebeple MİT mensupları halk arasında Millet Tiyatrosu’nda laikler gösteri yapacak dedikodusunu yayarlar (s.196).

1.13. İlmli İslamcılar: Roman kahramanlarından biri de Şeyh Sadettin Cevher’dir. O, Kars’ta bir tarikatın lideridir ve Refah Partililerin aksine ilmli bir Müslümandır. Şehirdeki pek çok kimse, laikler, tümen komutanı, askerler, valinin karısı ve zenginler bile onun tarikatına giderler. O devlet yanlısı olup üniversiteli ve tesettürlü kızların derslerde başlarını açmaları gerektiğinden yanadır. Bu duruma “siyasal İslam”ın temsilcisi Refah Partililer ses çıkaramamıştır (s. 94).

Sahte askerî darbenin önderlerinden Sunay Zaim, Şair Ka’nın ilmli lider Şeyh Saadettin Efendi’ye gittiğini ve orada onun elini öperek gözyaşları ile Allah’a inancını açıkladığını bildiğini söyler. Ardından: “Bu ülkenin pek çok solcu şairi ‘aman onlar iktidara gelmeden ben dinci olayım’ telaşı ile saf değiştirdi” (s.200) der. Ka’ya, kendisi ve Ka gibi düşünenler için gelecek tehlikesini biraz da kızarak hatırlatır:

“Ben de gençliğimde senin gibi Nişantaşı ve Beyoğlu sokaklarında yürürdüm. Batı filmlerini deli gibi seyrettim ve bütün Satre’ları ve Zola’ları okudum. Bizim geleceğimizin Avrupa olduğuna inandım. Şimdi bütün bu dünyanın yıkılmasına kız kardeşlerinin başörtü takmasına zorlanmasına, şiirlerinin dine uygun değil diye İran’daki gibi yasaklanmasına seyirci kalabileceğini sanmam” (s.200-201).

Kar romanında laik, solcu veya gücünü devletten alan kahramanlar, siyasal İslamcılarını hatta ilmli da olsa Müslümanları devletin ve sistemin geleceği için bir tehdit ve tehlike olarak görürler. Onların iktidarı ele geçirmemesi için sıkı tedbirler alınması gerektiğini düşünürler.

2. *İstanbulular*

Buket Uzuner tarafından kaleme alınan *İstanbulular* adlı romanın ilk baskısı Everest yayınlarından 2007'de çıkmıştır. Roman genel olarak İstanbul'da yaşayan kişileri konu eder. Bu kişiler arasında; anlatma zamanına göre, İstanbul'a yakın zamanda göçle gelmiş olan Kayserili, Diyarbakırlı, Yozgatlı, Kahramanmaraşlılar ile uzun yıllardır İstanbul'da yaşayan Türk, Kürt, Ermeni, Yahudi, İtalyan, Ermeni asıllılar bulunur. Anlatıcı, bu kahramanlar etrafında İstanbul, İstanbullu olmak, kent kültürü bilinci gibi konuları tartışır. Roman kahramanları arasında bilim insanı, taksici, mimar, işadamı gibi değişik meslek gruplarından; sosyo-ekonomik olarak zayıf ve güçlü çevrelerden; Şişli, Bebek, Kumkapı, Maçka, Ortaköy gibi İstanbul'un değişik semtlerinde ikamet edenlerden, farklı dinlere mensup olanlardan kimseler vardır. Bu kişiler etrafında çok değişik toplumsal sorunlar konu edilir.

Anlatıcı bu kadar geniş çevreden farklı kültürlere sahip kahramanları bir araya getirebilmek için İstanbul Atatürk Havaalanının dış hatlar terminalini roman mekânı olarak seçer. Çünkü havalimanı çok farklı çevreleri bir araya getirme özelliği olan bir mekândır. Kahramanların her biri farklı bir sebeple oradadır. Kimi, İstanbul'a inmek üzere olan bir uçaktadır, kimi henüz inmiştir. Kimi inen birini karşılamak üzere oradadır, kimi pasaport kontrolünde görevli, kimi ise bir kafede oturmaktadır.

Atatürk Havaalanı'nı dış hatlar terminalinde dijital bir arıza gerekçe gösterilerek tüm uçuşlar durdurulur. Havaalanına giriş çıkışlar kapatılır. Aslında havaalanına bomba konmuştur. Fakat insanlar arasında paniğe sebep olmamak için anonsta bomba yerine dijital arıza denir. Havaalanında her türlü iş ve işlem bir süreliğine durur. Zaman, Temmuz 2005'tir ve bütün kahramanlar dört saat kadar orada bulunmak zorunda kalırlar.

2002'de Türkiye'de 28 Şubat sürecinin etkileri devam ettiği sırada kendilerini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan ve "İslamcı" geçmiş olanların ağırlıkta olduğu parti halkın oyları ile iktidara gelir. Bu iktidarla beraber Türkiye'de zamana yayılan idari, askerî, politik, siyasi anlamda birçok değişim yaşanır. 2007'de yayımlanan *İstanbulular*'da 2002 yılında Türkiye'de değişmiş olan iktidarın yapıp ettikleri ile ilgili konular da değerlendirilir. Tabii bu değerlendirmeler kahramanlar üzerinden verilir ve iki farklı şekildedir. Birinci görüş 2002'deki iktidar değişikliğini muhafazakârların "zafer"i olarak görür. Bir manada Orhan Pamuk'un *Kar* romanında laik kahramanlar tarafından ezilmeye çalışılan, devlet için tehlikeli görülen, bir anlamda "gelecek tehdit" olarak algılanan-gösterilen şey *İstanbulular*'da gerçekleşmiş ve kendini İslamcı-muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan bir parti Türkiye'ye iktidar olmuştur. Aleyna Gülsefer, iktidarın değişmesi ile "her şeyin yerli yerine oturduğunu" düşünür. *İstanbulular* romanında iktidar değişimine dair ikinci görüş, bu değişimin 'gericilerin zaferi' olduğu kanaatidir. *Kar* romanında iktidarın mutlak ve değişmez hâkimi olduğunu düşünen, iktidara sahip olmak için her şeyi yapan laik kahramanlar, *İstanbulular*'da, kaybedilmiş iktidarın icraatlarına dair yorumlar yaparlar. *İstanbulular*'da kendini laik, demokrat, cumhuriyetçi, solcu olarak tanımlayanlar, ülke politikaları ve İstanbul'daki bazı değişimleri şiddetle reddederler. *Kar* ve *İstanbulular* romanında laik kahramanların İslamcılara bakışlarında bir değişiklik olmamıştır. Laik kahramanlara göre İslamcılar, yine kötü, cahil olup devlet düzenine karşı tehdit oluştururlar.

İstanbulular'da laik kahramanların İslamcı ya da muhafazakâr-demokratlara dair görüşleri şöyledir:

2.1. İslamcıların İslamiyeti: *İstanbulular* romanının kahramanlarından biri Eski İstanbul Mimarlar Odası Başkanlarından Mimar Erol Argunsoy'dur. O, 67 yaşında ve eşcinsel biridir. Tam manasıyla bir İstanbul aşığıdır. Zaman zaman gazetelere: "İstanbul'a sahip çıkın, başka İstanbul yok, koruyun onu"

anlamına gelen makaleler yazar. Erol Argunsoy, Türkiye’de bazı idareleri ele geçiren ‘dinci’lerin sanat-mimarlık konusunda “ne özgün bir estetiği ve inceliği ne de orijinal bir şahsiyeti ve zarafeti bulunmadığına” (s.173) inanır. Ona göre bu kesim, Arapçayı tam olarak konuşamadığı gibi Türkçeyi de “Arapça soslu” olarak kullanır. Erol Argunsoy’a göre, Türklerin kökü Anadolu medeniyetleri ve Bektaşî, Mevlevî hoşgörüsüyle iç içe geçmiştir. Medeniyetleri çok zevkli, incelikli, Osmanlı-Avrupa-İslam sanatı ile yoğrulmuş, tamamen Türklere özgü bir medeniyettir. Oysa dinciler, özlerini reddedip kaba saba, üslupsuz, eklektik bir bulamacı kültür diye dayatır. Üstüne de lezzetsiz çirkin aceleye getirilmiş ucuz kalfa işi inşaatları kakışlarlar. O, şöyle der:

“Hiçbir estetik, kültürel ve mimari kaygısı olmadan kente göçenler, eskiden kent kültürünün yarattığı uygarlık ve demokrasiden yararlanır, kentleşmeye çalışırlardı. Şimdikiyse, tamamen kentteki maddî imkânlardan yararlanmak peşindedir ve tanımadıkları, anlamak için uğraşmadıkları uygarlık izlerini de talan ediyorlar. Talan ettiler canım İstanbul’u talan! Zevksizler bravo size” (s.173).

Erol Argunsoy’a göre dinciler, son yıllarda iyice bağınaz ve görgüsüz hale gelirler. Onlar artık İslamiyetin şefkat, paylaşma ve hayırseverliğinden uzaklaşıp yüreklerini hırs ve hınç ile doldurmuşlardır. Kendileri gibi giyinmeyip yaşamayanlara hınç duymaktadırlar. Onların bu bağınazlığı dünyanın en hoşgörülü olan dininden insanı soğutur. Erol Argunsoy, onlara içinden şöyle der: “İslamiyet, içki ve kadın düşmanı, yasaklar dizgesi bir korku dini değildir be insafsızlar. Kendi özünden bu kadar mı habersiz, bu kadar mı uzak olur bir millet” (s.174).

Erol Argunsoy’a göre, onlar, korku ve yasak kültürü ile her ele geçirdikleri yeri damgalamak hırsı içindedirler:

“Ele geçirdikleri yerde ilk önce içkiyi yasaklarlar hemen. İçki yasaklanınca cennetin kapısı şipşak açılır! En çok alkol tüketimi neden en yasakçı Konya’da olmaktadır, hiç düşünürler mi? Hayır, düşünmek tartışmayı getirir, oysa tabular tartışılmaz” (s.178).

2.2.İslamcılarının gericilikleri, mimari zevkleri: Erol Argunsoy, zevksiz ve sonradan görme kişilerin İstanbul Çamlıca Tepesi’ni mahvettiğini düşünür. Ona göre on beş yıl önce çay kahve keyfine gittikleri Turing’in işlettiği Çamlıca artık yok edilmiştir. Eskiden kadınlıklarından çekinmeyen hanımların, bakımlı erkekler, terbiyeli çocuklar, servisi sanat gibi görüp herkese hanımefendi-beyefendi diye hitap eden, eğitilmiş garsonlar, birbirine düşman gibi bakmayıp selam veren müşteriler arasında insanın kendini bir kentli/İstanbullu gibi hissettiği, kent kültürünün yüceltiği, İstanbullu olma inceliğinin sürdürüldüğü, bazen canlı bir orkestranın popüler valsler, film müzikleri çaldığı ve çoğu zaman banttan eski İstanbul şarkılarının duyulduğu zamanları (s.176) özler.

Onlar, İstanbul’un gözbebeği Çamlıca Tepesi’ni, Afganistan ile İran arasında kimliksiz tam bir zevksizlik tepesine dönüştürmüşlerdir. Bu duruma Araplar bile şaşırıp “ne bu sirk” diye sormaktadırlar. Kadınların türban altına pantolon hele kot pantolon giymeleri ve çıplak ayaklarını teşhir etmeleri gibi Çamlıca’yı da altı kaval üstü şişhaneye çevirmişlerdir. Bu sebeple “dinciler” kendi yarattıkları canavarı kendileri de sevmedikleri için kendi dayattıkları Ortaçağ zihniyeti ile örtüşmeyen modern plaza ve alışveriş merkezlerine onar yirmişerlik gruplar halinde doluşurlar. Çünkü onlar Argunsoy’a göre: “cemaat halinde yaşayıp, düşünüp cemaat halinde kimlik edinir” (s.174). Onlar farklılaşarak gelişmek yerine anonimleşmiş cemaat ilişkilerine devam ederler, ortaçağda yaşamayı sürdürürler. Sürüler halinde gidip gördükleri ne varsa almak için yarıştıkları şeytan-Batı tarzı “shopping mallar”ı da Çamlıcalılaşmak için, içleri gider (s.174).

Argunsoy, Çamlıca yozlaştırıldığı için hayıflanırken bir yandan aklından şunları geçirir:

"Oysa anlamını bilmeden tapındıkları Medine'den gelir medeniyet sözcüğü ve ancak kentlerin kuruluşu ile başlamıştır tarihte bu medeniyet çağı. İşte bu sebeple uygarlık kentlileşmeden gerçekleşmez! Ama gel de anlat bunu bütün Türkiye'yi bağınaz bir köye çevirmek isteyen 'onlar'a. İşte bu yüzden şimdi ha Çamlıca ha taşrada bir kahve, hiç farkı yoktur artık! Kosmopolitan kentlerin en önemli farkı, yasaksız, demokratik, çoksesli ve medenice düzenlenmiş olmasında yatar... Sonuçta Çamlıca maalesef tamamen taşralı, kaba saba, zevksiz bir kasaba kahvesi olmuştur cancağızım" (s.178).

Erol Argunsoy'a göre, "onlar" Türkiye'yi bağınaz bir köye çevirmek isterler. Taşradaki bir kahvehane ile Çamlıca arasında bir fark kalmamıştır (s.178).

İstanbulular romanında Erol Argunsoy'un çok sevdiği ve bir medeniyet merkezi olarak telakki ettiği İstanbul şehri de bir roman kahramanıdır. İstanbul romanda, zaman zaman tıpkı bir anlatıcı gibi sözü devralarak bazen çok uzunca kendisinin kim olduğunu, tarihini, güzelliklerini, yaşanmışlıklarını, sıkıntılarını anlatır. İstanbul; Çamlıca, Üsküdar ve Kız Kulesi'nden bahsettiği bölümde şöyle der: "Ben şimdiki Çamlıca'nın her yerine zevksiz beton evler, cezaevine benzer siteler kurma açgözlülüğüyle muhteşem tepeme çanak anten dikme görgüsüzlüğüne kızıyorum" (s.284). Dolayısıyla İstanbul'un kendisi de İstanbul üzerinde tasarrufta bulunma hakkını elde edenlerden, bir manada İslamcılardan, memnun değildir.

2.3. İslamcıların Batı medeniyetine inançları: Erol Ergunsoya göre dinciler, Batı medeniyetine gizlice hayran olduklarından moderniteyi de reddedemezler. Çünkü Batı insanı, içten içe özgürlükleri özümsemiş kadınların da ruhen ve bedenen özgür bireyler olmasını engellemez. Kendileriyle aynı Allah'a ve aynı cennete inanır: "Yoksa türbanla okumak için oluk oluk parayı Batı üniversitelerine değil, İran, Endonezya, Mısır okullarına aktırlardı" (s.175) der.

2.4. İslamcıların İstanbul'a yaptıkları: Roman kahramanlarından biri İtalyan asıllı Türk sinema eleştirmeni Anna Maria Vernier'dir. Anna Maria Vernier, başörtülü bir kahraman olan Aleyna Gülsefer hakkında şöyle düşünür:

"O türbanlı kız. Ne o öyle? Bu sıcakta kat kat giyinmiş, örtünmüş ama ayakları çıplak! Kendini İstanbul'un en erdemli ve en tanınmış kadını olarak dolaştırıyor sokaklarda ve burada havaalanında! Başörtüsü ve giyim tarzını bize teşhir ediyor aslında! Ama bir yandan da seksi bir esansı olan Flower parfümünü kullanıyor. Yüzünde, giysilerinde bize anlattığı inancının kibriyle, sözde yoksul ve ezilen bir kesimi temsil ediyor. Tamamen kibir! Örtündüğü için üstün, ilahi insan modeli, bir azize sanki! Bu kızın sık sık 12 milyon nüfusunun tamamı Müslüman, tümü kendisi gibi kapalı, kocalarının ihanet ve dayacağına dayanlı kadınlarıyla, sokaklarında kanlar içinde kurbanların kesildiği bayramları, gündüzleri bütün lokantaların kapandığı Ramazan'ları, bütün gençlerinin mezun olduğu tek tip İmam-Hatip liseleri ve çeşit çeşit şerbetlerin satıldığı Tekel dükkânlarının her köşede bulunduğu bir İstanbul Rüyası gördüğünden eminim. Özlemleri, hayalleri, kendi doğrusunun dayatması olduğuna inanmamam için hiç bir işaret vermiyor. Ama öyle olmayacak! İstanbul tek başına hiç kimsenin değil, hep olduğu gibi burada yaşayan hepimizin olacak. Çünkü bu şehir çok sesli, çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü bir şehir olarak kurulmuştur" (s.301).

Anna Maria Vernier'e göre laiklik düşmanı olan İslamcılar, İstanbul'u anlamamış ve sevmemiştir. Vernier İstanbullu kalmanın "onlar"dan farklı olmakla mümkün olacağına inanır:

"İşte en çok onlar yüzünden İstanbuluyum. 'Onlar'ın cehaleti, İstanbul'u anlamadan, sevmeden, tadını almadan, hırpalayarak kullanmaları nedeniyle de İstanbullu kalacağım! Özellikle o laiklik düşmanlarına karşı, buranın tek din, tek dil, tek- içecek- şerbet şehri olmadığını gösterebilmek için... Ah İstanbul'u bir Ortadoğu şehrine indirgemek rüyası ne büyük düşüncesizlik" (s.300-301).

Laik Anna Maria Vernier son zamanlarda boynunda gümüş bir haç kolyeyle dolaşır. Aslında o, haç takılmasına da karşıdır. Çünkü o da tıpkı türban gibi dinî bir simgedir. Vernier, boynundaki haçı yadırgayan arkadaşlarına: “Bu haçı türbanı bir dini kimlik olarak bana dayatanlara karşı bir simge olarak takıyorum! Burası hepimizin ülkesi, hepimizin kamu alanı!” diye açıklar (s.302-303).

2.5. İslamcıların kimliklere bakışları: Roman kahramanlarından Jak Sarfati Yahudi asıllı, sol-laik görüşlü biridir (s.165). Otuz yaşını geçtiği halde evlenmemiştir. Sol görüşleri sebebiyle her geçen gün kendi cemaatinin de dışına itilir. Atatürk havaalanındaki gümrüksüz mağazanın yöneticisidir. Havaalanında Aleyna Gülsefer’e yardımcı olur. Aleyna, Türkiye’de başörtüsü problemi olduğu için babasını ikna etmiş ve Müslüman öğrencilerin çoğunlukta olduğu Teksas Üniversitesinde işletme okumaya başlamıştır. Teksas’a gitmek için Atatürk havalimanına gelmiştir.

Jak Sarfati ile konuşurken Aleyna Gülsefer’in yüzünde mesafeli, kibarlık icabı bir gülümseme vardır. Bu hal üzerine Jak Sarfati şöyle düşünür: “Dini kimliğiyle bakıyor bana. Kendini buranın sahibi, beni de yabancı sayıyor, öyle sayması için onu öyle eğitmişler, o da sorgulamadan kabullenmiş olmalı” (s.167).

İstanbulular romanında kültürlü, bilgili, hoşgörülü, saygıdeğer kişiler olarak övülen, öne çıkarılan, davranışları doğru gösterilen laik kahramanların; kendini İslamcı, muhafazakâr-demokrat olarak tanımlayanlara veya onların icraatlarına dair fikirleri olumsuzdur. Onlar bir ön kabul olarak kendileri gibi olmayan ve iktidarı kazanmış olan “laik olmayan”ların birçok yönleri ile kötü olduklarına inanırlar.

Sonuç

1990’lı yıllar Türkiye’sinin konu edinen *Kar* romanında laik kahramanlar; iktidar namzedi siyasal İslamcılar, Türkiye Cumhuriyeti’nin inşa temellerini bozabilecek, Türk aydınlanmasını-Türkiye’yi geri götürecektir, Türkiye’nin “kazanımlarına” zarar verecek ve asla iktidarı ele geçirmemesi gerekirken bir tehdit olarak görürler. Laik kahramanlar, İslamcıları engellemek için çeşitli tedbirler alırlar. Kendini devlet gibi gören laikler, başörtüsünün “siyasal simge” olduğunu düşünürler. Başörtüsü ile üniversitelere girmeyi yasaklayıp başörtüsünü çıkarmak istemeyen üniversite öğrencilerini ikna etmek için özel çaba sarf ederler. Seçimi kazanacak gibi görünen ve başörtüsünü savunan partinin seçimi kazanmaması için her şeyi yaparlar. Başörtülü kızları üniversiteye almayan eğitim enstitüsü müdürünün öldürülmesinden siyasal İslamcıları sorumlu tutarlar. İslamcı partiden olanlara eziyet ederler. Laik kahramanlar endişe içindedirler ve şöyle düşünürler: *Batılılaşmış herkesin, özellikle de halkı küçümseyen burnu havada aydınların bu ülkede soluk alabilmek için laik bir orduya ihtiyacı vardır. Yoksa dinciler onları ve boyalı karlarını kör bıçakla kıtır kıtır keser...* Bu sebeple laikler işi, yapılacak seçimi İslamcıların kazanmaması için darbe yapmaya kadar götürürler. Darbeden sonra da İslamcılara çok eziyet ederler.

2000’li yıllar Türkiye’sini konu edinen Buket Uzuner’in *İstanbulular* romanında ise *Kar*’da tehdit olarak görülen İslamcılar artık seçimi kazanmış, iktidara gelmiş ve iktidarı üzerinden belli bir süre geçmiştir. Ancak *İstanbulular* romanında da laik kahramanların iktidara olmuş İslamcılara bakışı iyileşmemiş, bir anlamda daha da kötüleşmiştir. Çünkü laik kahramanlara göre İslamcıların icraatları hep kötüdür, kötüye gitmektedir. İslamcılar savundukları İslam’ı bile yanlış yorumlarlar. İslamcılar zaten “gerici ve cahil” oldukları için bir mimari zevkleri de yoktur. Onlar İstanbul’da var olan birçok güzelliğin katilidirler. İstanbul’u kendilerine benzetmek için ellerinden geleni yaparlar. Şehirli değildirler ve şehirli olmanın gereğini bilmezler. Bunun en tipik örneklerinden biri Çamlıca Tepesi’nde yaptıkları değişim-dönüşümdür. İslamcılar, Batı medeniyetine inandıkları halde o medeniyetin gerektirdiklerini de yapmazlar. Her şeyi dinî kimliklerine göre yorumlar ve değerlendirirler.

Sonuç olarak, Türkiye'nin siyasal ve sosyal değişim-dönüşümünü yaklaşık on yıllık bir zaman farkıyla ele alan Orhan Pamuk'un *Kar* ve Buket Uzuner'in *İstanbulular* adlı romanlarında laik kahramanların İslamcılara "olumsuz bakış"ında bir değişiklik yoktur.

Kaynakça

- Alver, K. (Ed.). (2018). Edebiyat sosyolojisi. İstanbul : İz.
- Akçam, A. (2006, 1) Kar romanı "dışarıdan mı geldi? Erişim Adresi: <http://alperakcam.com.tr/post.php?pid=362>
- Erdiç, Ş. (2017). Çağdaş Türk romanında din ve siyaset ilişkisi: 'Kar' örneği. DOI: <https://doi.org/10.18505/cuid.314334>
- Gürgöz, F.(2011). Orhan Pamuk'un *Kar* romanının yapısal analizi ve düşünsel yapısı. (Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa) Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Pamuk, O. (2006). *Kar*. İstanbul : İletişim.
- Riley N. B. (2007). Orhan Pamuk'un *Kar*'ında Epigrafik İlişkiler, (Yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara) Erişim Adresi: <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003311.pdf>
- Toptaş, L. T. (2008). Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında kişiler. (Yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Uzuner, B. (2007). *İstanbulular*. İstanbul : Everest.